

საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის გამოყენების პრობლემები

რეზიუმე

მიწა ერთ-ერთი მთავარი ბუნებრივი რესურსი და წარმოების ფაქტორია.

მიწის რესურსების (ფონდის) რაციონალურად გამოყენება საქართველოსთვის სტრატეგიული, პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობის ამოცანაა, თუმცა ჩატარებული კვლევები ადასტურებს, რომ მიწას, როგორც ბუნებრივ უნივერსალურ რესურსს, წარმოების ფაქტორსა და უძრავ ქონებას, საკმარისი ყურადღება არ ექცევა. ასეთი დამოკიდებულების გამო, გამოიყენება და სახეზეა დამუშავების, ნაყოფიერების ამალღების, მონიტორინგის, აღრიცხვის, მართვის, აგრეთვე მიწათმონყობის, მიწის ბალანსის, ნიადაგის დეგრადაციის და სხვა მწვავე პრობლემა.

ავტორის აზრით, მათი გადაწყვეტა სისტემურ მიდგომას მოითხოვს და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესებს უნდა მოემსახუროს.

მიწის ფონდის სტრუქტურის მრავალმხრივ ანალიზთან და საყურადღებო მოსაზრებებთან ერთად, სტატიაში წარმოდგენილია რეკომენდაციები, რომლებიც მიწასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაწყვეტას ხელს შეუწყობს.

საკვანძო სიტყვები: მიწის რესურსი; მიწის ფონდი; სახნავი, ნასვენი, გამოუყენებელი მიწები; ნიადაგის დეგრადაცია; მიწის ბალანსი.

PROBLEMS OF AGRICULTURAL LAND USE IN GEORGIA

Nodar Chitanava

Doctor of Economics, Professor

RESUME

Small and medium-sized enterprises are important contributors to meeting social demands and shaping the budget of the country. Due to its special importance and positive features, the priority of any country's economic policy is to support the development of small and medium-sized entrepreneurship.

There are several different definitions of small and medium enterprises in the normative acts. Their scope of application for tax, statistical, accounting or promotional purposes is varied.

In spite of the coincidence between assumptions and approaches, there is still no universal definition of small and medium businesses, which leads to uncertainty and it is quite logical to divide enterprises into single uses.

These issues, as well as the essential factors for determination of the support need for small and medium businesses are outlined in this article.

Keywords: small and medium business; Enterprise size categories; Investment Agency.

ნოდარ ჭითანავა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

მიწა, როგორც ბუნებრივი რესურსი და წარმოების ფაქტორი (თავისებურებაში, ტენდენციებში)

ეკონომიკის მთავარი სფერო წარმოებაა. მისი პროცესი, უპირველესად, წარმოების შესაბამისი ფაქტორების არსებობას საჭიროებს.

მიწა ერთ-ერთი მთავარი ბუნებრივი რესურსი და წარმოების ფაქტორია.

მიწა, როგორც წარმოების ფაქტორი, ეკონომიკურ მეცნიერებაში დაამკვიდრა ფრანგმა ეკონომისტმა **ჟან ბატისტ სეიმ**. იგი, მიწასთან ერთად, წარმოების ფაქტორებად განიხილავდა აგრეთვე კაპიტალს და შრომას.

ცნობილ მეცნიერ-ეკონომისტს **უილიამ პეტის მიაჩნდა**, რომ **სიმდიდრის მამა შრომაა, დედა კი - მიწა**.

ტერმინი „**მიწა**“, როგორც ბუნებრივი რესურსი და წარმოების ფაქტორი, მეცნიერებაში აღიარებული შეხედულების მიხედვით, მოიცავს: **1. მიწის ფართობს, რომელიც გამოიყენება სოფლის მეურნეობაში პროდუქციის (ნედლეულის) წარმოებისათვის; 2. ტყეს; 3. წყლის რესურსებს; 4. ნიადაგს; 5. განსაზღვრულ გეოგრაფიულ მდებარეობას; 6. საცხოვრებელ და არასაცხოვრებელ სივრცეს.**

ცნობილია მიწის შემდეგი თავისებურებანი: იგი არ არის შრომის შედეგი (ბუნებრივი რესურსია); ერთდროულად არის შრომის ობიექტიც და შრომის საგანიც; წარმოების შეუცვლელი საშუალებაა (მისი სხვა საშუალებებით ჩანაცვლება არ შეიძლება); წარმოების ყველა სხვა საშუალება წარმოების პროცესში იცვითება, მიწა არა მხოლოდ კარგავს თავის თვისებებს (მახასიათებელს), არამედ სწორად გამოყენებისას, შესაძლოა, იგი გაუმჯობესდეს კიდევ; მიწის რაოდენობა შეზღუდულია; მიწა ხარისხობრივად არაერთგვაროვანია, ამასთან, იგი არ გადაადგილდება (აქვს მუდმივი მდგომარეობა) და სხვ.

მინას აქვს სპეციფიკური საქონლის თვისებაც (იგი ყიდვა-გაყიდვის ობიექტია). მას თვითღირებულება არ გააჩნია. მისი ფასი განისაზღვრება არა მასზე განეული დანახარჯებით, არამედ იმის მიხედვით თუ რა სარგებელი მოაქვს მას.

მინის რესურსი, მისი გამოყენებისას თანდათანობით მცირდება (იგულისხმება ნაყოფიერების და ფართობების შემცირება), თუმცა სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესი, გარკვეულწილად, მის კომპენსირებას ახდენს (რაც ძირითადად პროდუქტიულობის ზრდაზე აისახება). კომპენსაცია კი ხდება კაპიტალისა და შრომითი დანახარჯების ზრდით. ეს მოვლენა ყურადღებას იქცევს იმ მხრივ, რომ მინის, როგორც წარმოების ფაქტორის როლი იცვლება (მცირდება) და შესაბამისად იზრდება წარმოების სხვა ფაქტორების (შრომის, კაპიტალის და სხვა) მნიშვნელობა, რაც საბოლოოდ მინის ფართობის ფასზე აისახება.

მსოფლიოს მინის ფონდის სტრუქტურა

მინის, როგორც ბუნებრივი რესურსისა და წარმოების ფაქტორის ექსკლუზიურ როლსა და სასიცოცხლო მნიშვნელობაზე სრული წარმოდგენისთვის მიზანშე-

ნონილია გავეცნოთ მსოფლიოში მინის რესურსების გამოყენების ძირითად ტენდენციებს (თავისებურებებს) და შესაბამისად განვიხილოთ საქართველოში მინის რესურსების გამოყენების პრობლემები.

როგორც ცხრილიდან (1) ჩანს, მსოფლიოში მინის ფონდს უკავია 13,4 მლრდ. ჰა. აქედან, პროდუქტიულ მინებს - 8,6 მლრდ. ჰა (64%), მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო მინებს - 4,6 მლრდ. ჰა (34%). სახნავზე მოდის 10,1%, მრავალწლიან ნარგავებზე - 0,7%, სათიბ-საძოვრებზე - 23,2%. ტყე-ბუჩქნარზე - 30%.

საყურადღებოა, რომ მცირე პროდუქტიულ მინებს უკავიათ მინის ფონდის 21%. ე.წ. არაპროდუქტიულ მინებზე მოდის 15%.

მინის ფართობის მიხედვით, მსოფლიოს დიდ ქვეყნებად ითვლებიან: რუსეთი (17,1 მლნ კმ²), კანადა (10,0), ჩინეთი (9,6), აშშ (9,4), ბრაზილია (8,5). ანალიზისას გამოყოფენ ე.წ. ეფექტიან ტერიტორიებს (იგულისხმება ქვეყნის ტერიტორია, რომელიც გამოიყენება სამეურნეო მნიშვნელობით). ასეთი ტიპის ტერიტორიებით გამოირჩევა: ბრაზილია (8,1 მლნ. კვ კმ.), აშშ (7,9), ავსტრალია (7,7), ჩინეთი (6,0), რუსეთი (5,5).

პროდუქტიული მინებიდან განსაკუთრებული მნიშ-

ცხრილი 1

მსოფლიოს მინის ფონდის სტრუქტურა

ძირითადი ელემენტები	მინის საერთო ფართობი(მლნ ჰა)	% ფართობის მიმართ	
		მინის ფონდის	ხმელეთის
მსოფლიოს მინის ფონდი	13392	100	89,8
პროდუქტიული მინები	8570	64,0	57,5
მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო მინები	4559	34,0	30,6
აქედან:			
სახნავი	1356	10,1	9,1
ბაღები და პლანტაციები	93	0,7	0,6
სათიბ-საძოვრები	3100	23,2	20,9
ტყე და ბუჩქნარი	4011	30,0	26,9
მცირე პროდუქტიული მინები	2816	21,0	18,9
მათ შორის დასახლებების, მრეწველობის, ტრანსპორტის	440	3,2	3,0
ტბები, მდინარეები,წყალსაცავები	317	2,4	2,1
ტუნდრა და ტყეტუნდრა	734	5,5	4,9
ჭაობები	400	3,0	2,7
უდაბნოები	925	6,9	6,2
არა პროდუქტიული მინები მათ შორის ადამიანის მიერ დარღვეული	450	3,4	3,0
ქვიშები და ხევები	378	2,8	2,5
მყინვარები	1178	8,8	7,9
ანტარქტიდა	1523		10,2
ხმელეთი სულ	14.915		100
მსოფლიო ოკეანე	36.105		
პლანეტის მინის ზედაპირი	51.020		

უმთავრესი ქვეყნების სახნავი ფართობი

ქვეყნები	სახნავის ფართობი მლნ. ჰა	% მიწის ფონდის მიმართ	% მსოფლიოს სახნავი ფართობის მიმართ
აშშ	185	19,6	13,8
ინდოეთი	160	57,1	12,3
რუსეთი	120	7,8	9,7
ჩინეთი	95	10,3	6,9
კანადა	46	4,9	3,4
ბრაზილია	43,2	5,1	3,2

ვენელობა აქვს სახნავ ფართოფებს. იგი არათანაბრად არის განაწილებული (იხ. ცხრილი 2):

მოსახლეობის ზრდასთან ერთად, მიწის, კერძოდ, სახნავის ფართობი მცირდება. მსოფლიოში მოსახლეობის ერთ სულზე საშუალოდ მოდის 0,3 ჰა. მიწის ფართობი. ამ მხრივ, ქვეყნების მონაცემები ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებულია. მაგალითად, აშშ-ში ერთ სულ მოსახლეზე სახნავი ფართობი 0,67 ჰა; რუსეთში - 0,9; უკრაინაში - 0,66 ჰა; ჩინეთში - 0,15 ჰა; ყაზახეთში - 2,14 ჰა; კანადაში - 1,53 ჰა; ინდოეთში - 0,17 ჰა; გერმანიაში - 0,12 ჰა; დიდ ბრიტანეთში - 0,11 ჰა; იაპონიაში - 0,03 ჰა.

ასევე, ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია საერთო ფართობში სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ხვედრითი წილი. მაგალითად, რუსეთში იგი შეადგენს ქვეყნის მთელი ფართობის მხოლოდ 13%-ს, აშშ - 53%-ს, კანადაში - 7%-ს, საფრანგეთში 63%.

სახნავი მიწის საერთო ფართობთან თანაფარდობის მაჩვენებლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავებულია. მაგალითად, აფრიკაში ის შეადგენს - 7%-ს, სამხრეთ აზიაში - 49%, რუსეთში - 8%, უკრაინაში - 59%, ყაზახეთში - 13%, მოლდოვაში - 66%, იაპონიაში 12%, აშშ - 21%, საფრანგეთში - 35%, დანიაში - 56%.

იმ შემთხვევაში, თუ რესურსები თანაბრად გადანაწილდება, მსოფლიოში ამჟამად არსებული მიწის რესურსებით შესაძლებელია სურსათის წარმოება იმ რაოდენობით, რომელიც საკმარისი იქნება 10-დან 17 მლრდ. კაცისათვის (რაც თითქმის შეუძლებელია თა-

ნამედროვე მსოფლიოში მოხმარების დადგენილი წესის შეუცვლელად).

მსოფლიოში მიწის ფართობის 1,5 მლრდ. ჰექტარამდეა მოხსნული და მრავალწლიანი ნარგავებისთვის გამოყენებული. ამასთან, ექსპერტთა გათვლებით, სახნავად შესაძლებელია, დაახლოებით 3,2 მლრდ ჰა მიწის ფართობის გამოყენება, თუმცა მათი ათვისება დაკავშირებულია დიდ ფინანსურ და მატერიალურ-ტექნიკურ დანახარჯებთან.

გათვლებით დასტურდება აგრეთვე ისიც, რომ მსოფლიოში შეინიშნება სახნავი ფართობის მნიშვნელოვნად შემცირების ტენდენცია, რაც გამომწვეულია არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებით მიწების (ქალაქების განაშენიანება, მრეწველობის განვითარება, სატრანსპორტო მაგისტრალის მშენებლობა და სხვ.) გამოყენებით.

ამრიგად, მსოფლიოს მიწის ფონდის სტრუქტურზე მუდმივად ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო პროცესი ახდენს გავლენას:

პირველი ესაა ახალი მიწების ათვისების ობიექტური აუცილებლობა და ადამიანების სწრაფვა მიწის ფართობების გადიდებისათვის (ყამირი მიწების ათვისება, წყლით უზრუნველყოფა, დაშრობა და სხვ.) მეორე კი - ეროზიით, გაუდაბნოებით, სამრეწველო და საქალაქო მშენებლობის განვითარებით, წიაღისეულის მოპოვებით, დაჭაობებით, დამლაშებით და სხვა მიზეზებით სამეურნეო ბრუნვიდან მიწის ფართობების ამოღება.

ორივე პროცესი რეალურად, ამასთან, მეორე უფრო

მრავალწლიანი კულტურების ნარგავების ფართობები მსოფლიოს უმთავრეს ქვეყნებში

ქვეყანა	მლნ. ჰა	% ქვეყნის მთელი ფართობის	% მსოფლიოს ფართობის
ინდონეზია	13	7,2	12,4
ბრაზილია	7,5	0,9	7,1
მალაიზია	5,8	17,6	5,5
ესპანეთი	4,5	9,1	4,3
ფილიპინები	3,7	12,3	3,5
ინდოეთი	3,6	1,2	3,4

ცხრილი 4.

ტყის ფართობები მსოფლიოს უმთავრეს ქვეყნებში

ქვეყნები	მლნ. ჰა	% ქვეყნის ფართობის მიმართ	% მსოფლიო ტყის ფონდის
რუსეთი	771	45,2	19,0
ბრაზილია	510	60,0	12,1
კანადა	494	53,6	11,9
აშშ	296	32,3	6,9
ზაირი	173	76,6	4,2
ჩინეთი	130	14,0	3,1
ინდონეზია	120	63,0	2,8

სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს და ბუნებრივია, ქმნიან მწვავე პრობლემებსაც.

სურსათით უზრუნველყოფაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს იმ მინებს, რომლებიც გამოყენებულია მრავალწლიანი ნარგავებისთვის. ამ მხრივ, მაჩვენებლებიც მკვეთრად განსხვავებულია და მსოფლიოს უმთავრეს ქვეყნებში შემდეგი სურათია (იხ. ცხრილი 3).

ტყის ფართობების მაჩვენებლებიც ერთმანეთისგან განსხვავებულია (იხ. ცხრილი 4).

მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიო მინის ფონდში ტყეებს უკავიათ 30% და ისინი განსაკუთრებულ ფუნქციას ასრულებენ სურსათის წარმოებაში, მათი როლი მინიმალურია.

მინის ფონდში დიდი ხვედრითი წილი უჭირავს ენ. სხვა მინებს. ამ კატეგორიას მიეკუთვნება მინის ის ფართობები, რომლებიც ადამიანის ცხოვრებისთვის არ გამოდგება. თუმცა, სამეურნეო საქმიანობისთვის, მათი გამოყენება, ნაწილობრივ, შესაძლებელია (მყინვარები, კლდეები, ხრამები, კარიერები, შახტები, უდაბნო, ჭაობი და სხვ.), (იხ. ცხრილი 5.).

ექსპერტული გაანგარიშებებით დასტურდება, რომ მსოფლიოში სასურსათო უსაფრთხოების მიზნით, საშუალოდ 1 კაცზე საჭირო საკვების წარმოებისთვის აუცილებელია 0,3 - 0,5 ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგული, ასევე, 0,07 - 0,09 ჰა მინისფართობი (საცხოვრებელი, გზები, რეკრეაციული ზონები, ნაგებობები და სხვ.).

უნდა შევნიშნოთ, რომ სურსათის ექსტენსიური წარმოების პირობები მნიშვნელოვნად შეიზღუდა. დარჩა პროდუქტიულობის ზრდის ინტენსიური გზა, რაც არსებითად დამოკიდებულია მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესზე და მისი მიღწევების ფართოდ გამოყენების ორგანიზაციაზე. ეს კი უშუალოდ უკავშირდება ეკოლოგიურ უსაფრთხოებას და საჭიროებს ქვეყნის ბუნებრივ-საწარმოო თავისებურებების სრულად გათვალისწინებას. ასეთ ვითარებაში ლოგიკურად დგას მინის სავარგულების გამოყენების კომპლექსური ლონისძიებების შემუშავებისა და ეკოლოგიურ მოთხოვნათა გათვალისწინებით მისი თანმიმდევრულად განხორციელების ამოცანა.

თითოეულმა ქვეყანამ უნდა განსაზღვროს მინის რესურსების რაციონალურად გამოყენების სტრატეგია, რომლის განხორციელების კოორდინაცია უნდა უზრუნველყოს გაეროს შესაბამისმა სტრუქტურამ.

საქართველოს სახელმწიფო მინის ფონდი: სტრუქტურა, ცვლილებების დინამიკა

სახელმწიფოს მინის ფონდი მოიცავს ქვეყნის ყველა კატეგორიის მინას. როგორც ცნობილია, მინის ფონდი განისაზღვრება მიზნობრივად (მინების კატეგორია, მინათმოსარგებლენი), სამეურნეო გამოყენებით (მინის სახეები), ხარისხობრივი მდგომარეობით, ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული დაყოფით და ა.შ.

ცხრილი 5

„სხვა მინის“ ფართობები მსოფლიოს უმთავრეს ქვეყნებში

ქვეყნები	მლნ. ჰა	% ქვეყნის მთელი ფართობის მიმართ	მსოფლიოს ფართობის მიმართ %
რუსეთი	703,3	41,6	17,3
კანადა	354,7	38,5	8,7
ჩინეთი	306,4	32,8	7,5
ალჟირი	194,6	81,7	4,8
აშშ	193,0	21,1	4,7
ლიბია	159,6	91,0	3,9

მინის ფონდი ორ ჯგუფად იყოფა: მინები, რომლებიც ძირითადად გამოიყენება როგორც წარმოების მთავარი საშუალება (სოფლის და სატყეო მეურნეობის მინები) და მინები, რომლებსაც ძირითადად იყენებენ, როგორც სივრცობრივ ობიექტს (დანარჩენი ყველა სახის მინა).

პრაქტიკაში ცნობილია მინის ძირითადი კატეგორიები: დანიშნულების (სასოფლო-სამეურნეო და არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების), დასახლებული პუნქტების (ქალაქის, დაბის, სოფლის), მრეწველობის, ტრანსპორტის, ენერჯეტიკის, კავშირგაბმულობის, თავდაცვის, რეკრეაციული და ისტორიულ-კულტურული დანიშნულების ტყის ფონდის მინები, წყლის ფონდის მინები, სახელმწიფო მარაგის მინები. ასევე გამოიყოფა სახნავი, ნასვენნი, მრავალწლიანი კულტურების მინები, საძოვრები, სათიბები, ტყე-ბუჩქნარი, გზების, შენობები-სათვის, გამოუყენებელი და სხვა სახის მინები.

განსაკუთრებით საინტერესო და კვლევის მიზნებისთვის აუცილებელია საქართველოს სახელმწიფო მინის ფონდის სტრუქტურისა და ცვლილებების დინამიკის წარმოდგენა.

აქ ამოსავალ საწყისად უნდა მივიჩნიოთ საქართველოს 1990 წლის მინის ბალანსის მონაცემები. ეს გამართლებულია იმით, რომ ეროვნულ ეკონომიკაში 90-იანი წლებიდან იწყება საბაზრო პრინციპებზე გადასვლა. ამასთან, პირველ რიგში რეფორმა შეეხო მინის, განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო მინის სავარგულებს. ამჟამად შექმნილი ვითარების ანალიზიც მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას, ამიტომ სავსებით ლოგიკურია, რომ საქართველოს სახელმწიფო მინის ფონდის სტრუქტურისა და ცვლილებების დინამიკის გააზრება უნდა ეყრდნობოდეს ტრანსფორმაციული პროცესების ეტაპობრივად მიმდინარეობის ობიექტურ შეფასებას.

მონაცემების თანახმად, 1990 წელს სოციალისტური მეურნეობრიობის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებისა და საოჯახო მეურნეობების (საკარმიდამო ნაკვეთები) უვადო სარგებლობაში არსებული მინების საერთო ფართობი შეადგენდა 4595 ათას ჰექტარს. აქედან, სახნავი - 687,1 ათას ჰექტარს (14,95%), მრავალწლიანი ნარგავები - 234,2 ათას ჰექტარს (5,1%), ნასვენნი - 6 ათას ჰექტარს (0,13%), სათიბი - 147 ათას ჰექტარს (3,2%), საძოვარი - 1905,3 ათას ჰექტარს (41,46%), დამუშავებული მინები - 927,3 ათას ჰექტარს (20,17%). სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები კი შეადგენდა სულ 2979,6 ათას ჰექტარს (64,83%). საკარმიდამო ნაკვეთები - 196,3 ათას ჰექტარს (4,27%). ამ კატეგორიის მეურნეობების მინის ფართობი სახელმწიფო საკუთრებაში იყო, ხოლო მასზე გაშენებული მრავალწლიანი ნარგავები, შენობა-ნაგებობები, წვრილი ინვენტარი, პირუტყვი, ფრინველი, აგრეთვე, ამ ნაკვეთებზე მონეული მოსავალი ითვლებოდა პირად საკუთრებაში. მინის საერთო ფონდში შედიოდა აგრეთვე, საქართველოს რესპუბლიკისათვის დაღესტნიდან საკავშირო ორგანოების მიერ დროებით სარგებლობაში გადმოცემული 323,3 ათასი ჰექტარი. ასევე, კრასნოდარის მხარისთვის დროებით სარგებლობაში გადაცემული გაგრის ზონის 400 ჰა საქართველოს მინის ფართობი.

ამრიგად, 1990 წლის საქართველოს მინის ბალანსის მიხედვით, მინის საერთო ფართობი შეადგენდა **7272,3 ათას ჰექტარს**. აქედან, რესპუბლიკის ადმინისტრაციულ საზღვრებში - **6949,4** ათას ჰექტარს. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების მიხედვით საერთო ფართობი იყო 3080,1 ათასი ჰექტარი (მათ შორის, რესპუბლიკის ადმინისტრაციულ საზღვრებში 2782,2 ათას ჰექტარი). შემდგომში დაღესტანს დაუბრუნდა 323,3 ათასი ჰექტარი მინის ფართობი. საყურადღებოა ისიც, რომ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების გარკვეული ნაწილი (100 ათას ჰექტარზე მეტი) აღირიცხებოდა რესპუბლიკის სხვა კატეგორიის მინების ფონდში. მაგალითად, სატყეო მეურნეობების, მრეწველობის, ტრანსპორტის, სახელმწიფო მარაგის, დასახლებული პუნქტების მინები და სხვ.

1990 წლის საქართველოს მინის ბალანსი გვაძლევს სრულ სურათს, თუ როგორ იყო განაწილებული მინის ფონდი კატეგორიების, სავარგულებისა და რეგიონების მიხედვით. ეს სურათი იცვლება საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარირების შემდეგ განხორციელებული ტრანსფორმაციული პროცესების შედეგად. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების რეფორმა დაიწყო საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 18 იანვრის დადგენილებით (N 48) „საქართველოს რესპუბლიკაში სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინის რეფორმის შესახებ“.

სახელმწიფო მინის ფონდი (2004 წლის მდგომარეობით)

რეფორმის პერიოდში, 2004 წლამდე განხორციელებული მინის ფონდის სტრუქტურის ცვლილებები წარმოდგენილია ცხრილში 6 (იხ. გვ 11):

როგორც ცხრილიდან ჩანს, 2004 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, მინის პრივატიზაციის შედეგად, კერძო საკუთრებაში გადაცემული მინის საერთო ფართობმა შეადგინა 948,8 ათასი ჰა (ანუ რესპუბლიკის მინის საერთო ფართობის 12,4%), აქედან, 767,3 ათასი ჰა იყო სასოფლო-სამეურნეო სავარგული (საერთო ფართობის 25,3%). მათ შორის, სახნავი - 438,5 ათასი ჰა (54,6%), მრავალწლიანი ნარგავები 180,5 ათასი ჰა (68%), სათიბი 44 ათასი ჰა (30%), საძოვარი 84,5 ათასი ჰა (4,7%). ამ დროისათვის სახელმწიფო საკუთრებაში რჩებოდა საერთო ფართობის 87,6%, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების - 74,6%, სახნავის - 45,4%, მრავალწლიანი ნარგავების - 32%, სათიბის - 70%, საძოვრების - 95,3%.

დაცული ტერიტორიების ფართობმა შეადგინა სულ 300 ათასი ჰა, რელიგიური ორგანიზაციების მინის ფართობმა - 4,9 ათასი ჰა, წყლის ფონდის მინის ფართობმა - 835,1 ათასი ჰა.

იმ დროისათვის საქართველოს მინის ფონდი შეადგენდა სულ **7628,4 ათას ჰექტარს** (ასეთი მატება გამოიწვია იმან, რომ 2002 წელს საქართველოს მთავრობის გადაწყვეტილებით, საერთო ფართობში შეტანილია **678,5 ათასი ჰექტარი** ტერიტორიული წყლების ფართობიც). სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობის საერთო მონაცემებში შეტანილია აფხაზეთის არ დასამაჩაბლოს მონაცემებიც.

მინის ფონდი და მისი განაწილება 2004 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით (ათასი ჰექტარი)

	საერთო ფართობი	სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები	მათ შორის				შენობები და ეზოები
			სახნავი	მრავალწლიანი ნარგავები	სათიბი	საძოვრები	
კერძო საკუთრებაში გადაცემული	948,9	767,3	438,5	180,5	44	84,5	19,8
%	12,4	25,3	54,6	68	30	4,7	
სახელმწიფოს საკუთრებაში	6679,5	2258,5	363,3	83,5	99,8	1712,1	
%	87,6	74,7	45,4	32	70	95,3	
მათ შორის							
სასოფლო-სამეურნეო პროფილის ორგანიზაციების	2822,3	2172,1	358,8	76,1	92,7	1644,5	
%	42,2	96,2	98,7	91,3	92,9	96,0	
არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების	3857,2	86,4	4,5	7,2	7,1	67,6	
%	57,8	3,8	1,3	8,7	7,1	4	
აქედან დასახლებული პუნქტების	88,4	1,6	0,4	0,7	-	0,5	
%	2,2	1,8	8,8	9,7	-	0,74	
დაცული ტერიტორიების	300,7	15,6	0,1	0,1	1,1	14,3	
%	7,8	18,0	2,2	1,4	15,5	21,1	
ტყის ფონდის	2456,2	55,9	2,8	6,1	5,1	41,9	
%	63,6	64,6	62,2	84,7	71,8	62,0	
მრეწველობის, ტრანსპორტის, კავშირგაბმულობის, საინფორმაციო საშუალებების, ენერჯეტიკის, თავდაცვის და სხვა დანიშნულების	171,9	12,8	1,2	0,3	0,9	10,4	
%	4,5	14,8	26,6	4,1	12,6	15,4	
რელიგიური ორგანიზაციების	4,9	-	-	-	-	-	
წყლის ფონდის	835,1	0,5	-	-	-	0,5	
%	21,6	0,6	-	-	-	0,74	
სულ	7628,42	3025,8	801,8	264,3	143,8	1796,6	19,8
%	100	100	100	100	100	100	100

როგორც ცხრილიდან ჩანს, სასოფლო-სამეურნეო სავარგული შეადგენდა 3025,8 ათას ჰექტარს. შესაბამისად, სახნავი - 801,8 ათასს, მრავალწლიანი ნარგავები - 264,3 ათასს, სათიბი - 143,8 ათასს, საძოვარი - 1796,6 ათას ჰექტარს.

ყურადღებას იპყრობს მიწის ფართობების პრივატიზაციის განსხვავებული მაჩვენებლები რეგიონების მიხედვით. მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობი პრივატიზებული იყო იმერეთში - 51,1%, სამეგრელო-ზემო-სვანეთში - 58,4%, გურიაში - 58%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო-სვანეთში 23%, შიდა ქართლში - 35,5%, მცხეთა-მთიანეთში 18,8%, კახეთში - 24,4%, ქვემო ქართლში 16,8%, სამცხე-ჯავახეთში 17,5%, აფხაზეთის არ 8,4%, სამაჩაბლოში 1,5%.

ანალოგიურად, სახნავი ფართობის პრივატიზაციის მაჩვენებლები შეადგენდა: იმერეთში - 85,7%, სამეგრელო-ზემო-სვანეთში - 82,8%, გურიაში - 80,8%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო-სვანეთში 100%, შიდა ქართლში - 52,5%, მცხეთა-მთიანეთში 67,4%, კახეთში - 48%, ქვემო ქართლში 34,5%, სამცხე-ჯავახეთში 50,7%, აფხაზეთის არ 19,4%, სამაჩაბლოში 20,6%-ს.

საძოვრების მიხედვით პრივატიზაციის მაჩვენებლები დაბალია. მაგალითად, საქართველოში იგი შეადგენდა 83,6 ათას ჰექტარს (ანუ 4,6%), მათ შორის იმერეთში - 8,1%, სამეგრელო-ზემო-სვანეთში - 12,5%, გურიაში - 14,2%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო-სვანეთში 8,3%, შიდა ქართლში - 1,2%, მცხეთა-მთიანეთში 4,4%, კახეთში - 1,7%, ქვემო ქართლში 1%, სამცხე-ჯავახეთში 7,3%.

2003 წლის 1 აპრილისთვის სოფლად მცხოვრებ 772,5 ათას კომლს საკუთრებაში ჰქონდა 690,1 ათასი ჰა მიწის ფართობი (საშუალოდ ერთ კომლზე 0,89 ჰა). ქალაქად მცხოვრებ 338,3 ათას ოჯახს - 72,9 ათასი ჰექტარი (საშუალოდ - 0,22 ჰა).

ამრიგად, 1110,8 ათას კომლს (ოჯახს) საკუთრებაში ჰქონდა სლ 930,0 ათასი ჰა მიწა, მათ შორის, 763 ათასი სასოფლო-სამეურნეო სავარგული, რაც შეადგენდა სავარგულების 25,2%-ს.

პრივატიზებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულე-

ბის სტრუქტურა შემდეგნაირად იყო წარმოდგენილი: სახნავი 54,6% (436,3 ათასი ჰა), მრავალწლიანი ნარგავები - 68,5% (181,4 ათასი ჰა), სათიბი - 29,3% (41,9 ათასი ჰა), საძოვარი - 4,7% (83,6 ათასი ჰა).

საგულისხმოა, რომ მიწის პრივატიზაცია არ ჩატარებულა აფხაზეთის არ და სამაჩაბლოში. ამასთან, კანონის „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“ შესაბამისად, აღნიშნულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ მოქალაქეთა სარგებლობაში არსებული 21,9 ათასი ჰექტარი საკარმიდამო მიწის ნაკვეთი (აქედან 19,3 ათასი ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგული) ჩაითვალა მათ კერძო საკუთრებაში. (ამ პერიოდში აფხაზეთის არის სასოფლო-სამეურნეო სავარგული შეადგენდა სულ 217,3 ათას ჰექტარს. მათ შორის, სახნავი - 44,8 ათასი ჰა, მრავალწლიანი ნარგავები - 44,1 ათასი ჰა, სათიბი - 2 ათასი ჰა, საძოვარი - 126,4 ათას ჰექტარს, შესაბამისად, სამაჩაბლოში: სახნავი - 57,9 ათასი ჰა, მრავალწლიანი ნარგავები - 2,9 ათასი ჰა, სათიბი - 0,1 ათასი ჰა და საძოვარი - 8, 46,9 ათას ჰექტარს).

საქართველოს კანონის „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის იჯარის შესახებ“ შესაბამისად, ფიზიკურ და იურიდიულ პირებზე 2003 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით გაცემული იყო 905,1 ათასი ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგული (ეს შეადგენდა მთელი სავარგულის (3023,6 ათასი) 29,9%-ს). აქედან, სახნავი იყო 222,7 ათასი ჰა (27,9%), მრავალწლიანი ნარგავი - 30,3 ათასი ჰა (11,4%), სათიბი - 46,1 ათასი ჰა (32,2%), საძოვარი - 606,0 ათასი ჰა (33,7%).

905,1 ათასი ჰექტრიდან 40,2 ათასმა ფიზიკურმა პირმა იჯარით მიიღო 473,1 ათასი ჰექტარი (საშუალოდ 11,8 ჰა) და 4,2 ათასმა იურიდიულმა პირმა - 432 ათასი ჰა (საშუალოდ 102,9 ჰა).

ამრიგად, აღნიშნულ პერიოდში, საკუთრებაში და იჯარით გაცემულმა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულმა შეადგინა 1668,1 ათასი ჰა (ანუ მთელი სავარგულის 55,2%. აქედან, სახნავი - 659,0 ათასი ჰა (82,5%), მრავალწლიანი ნარგავები - 211,7 ათასი ჰა (79,9%), სათიბი - 88 ათასი ჰა (61,5%), საძოვარი - 689,6 ათასი ჰა (38,4%),

დასაცხოვრებელი, სამეურნეო შენობებით და ეზოებით დაკავებული - 19,8 ათასი ჰექტარი.

ამ პერიოდისათვის გაუცემელი (ანუ სახელმწიფოს საკუთრებაში) დარჩა 1355,7 ათასი ჰექტარი (მთელი სავარგულების 44,8%). მათ შორის სახნავი 139,7 ათასი ჰა (17,5%), მრავალწლიანი ნარგავები - 53,2 ათასი ჰექტარი (20,1%), სათიბი - 55,2 ათასი ჰა (38,5%) და საძოვარი 1107,3 ათასი ჰა (61,6%). 1107 ათასი ჰა საძოვრიდან 919,4 ათასი ჰა (83%) ალპური საძოვარია. გაუცემელი ფართობიდან ინტენსიურია 192,9 ათასი ჰა (14%), საიდნაც აფხაზეთის არ და სამაჩაბლოზე მოდის 72,9 ათასი ჰა (37,8%).

სახელმწიფო მიწის ფონდში მომხდარი ცვლილებების მიხედვით, სულ საქართველოში პრივატიზებული იყო სახნავის 54,6%, მათ შორის იმერეთში - 85,7%, სამეგრელო-ზემო სვანეთში - 82,9%, გურიაში - 80,8%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო-სვანეთში - 100%, შიდა ქართლში 52,6%, მცხეთა-მთიანეთში - 67,4%, კახეთში - 47,9%, ქვემო ქართლში - 34,5%, სამცხე-ჯავახეთში - 50,7%-ს, აჭარაში - 74%.

ყურადღებას იპყრობს იჯარით გაცემული მიწის ფართობის რეგიონული თავისებურება. როგორც აღინიშნა, იჯარით გაცემული იყო სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების (3026,5 ათასი ჰა) 29,9%. მათ შორის, იმერეთში - 8,1%, სამეგრელო-ზემო სვანეთში - 15,8%, გურიაში - 15,9%, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო-სვანეთში - 0,06%, შიდა ქართლში - 18,5%, მცხეთა-მთიანეთში - 11%, კახეთში - 51,5%, ქვემო ქართლში - 50,3%, სამცხე-ჯავახეთში - 47,6%-ს, აჭარაში - 54,8%.

იჯარით გაცემული საერთო ფართობიდან 51,5% მოდის კახეთზე. ამ მხარეში სასოფლო-სამეურნეო სავარგული შეადგენს 629,9 ათას ჰექტარს. აქედან, პრივატიზებული იყო 154,1 ათასი ჰა (24,5%), იჯარით გაცემული - 324,5 ათასი (51,5%). გაუცემელი დარჩა 151,2 ათასი ჰა (24%). გაუცემელი მიწის ფართობიდან სახნავზე მოდის 15,4 ათასი ჰა, სათიბზე - 2,6 ათასი ჰა, საძოვარზე - 135,8 ათასი ჰა (ანუ 37,5%). თითქმის ანალოგიური მდგომარეობაა ქვემო ქართლში - გაუცემელი ფართობიდან 131,3 ათასი ჰა სახნავზე მოდის 21,5 ათასი ჰა (15,7%), საძოვარზე - 97,4 ათასი ჰა (46,3%).

საერთოდ, გაუცემელი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებიდან (1355,4 ათასი ჰა), სახნავზე მოდის - 139,7 ათასი ჰა (17,5%), მრავალწლიანი ნარგავებზე - 53,2 ათასი ჰა (20,1%), სათიბზე - 55,2 ათასი ჰა (38,5%), საძოვარზე - 1107,3 ათასი ჰა (61,6%). ინტენსიური სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის (870,7 ათასი ჰა, ანუ 81,9%) 2003 წელს გადაცემული იყო საკუთრებაში და იჯარით გაცემული. გაუცემელი ფართობიდან უდიდესი ნაწილი (61,6%) მოდის საძოვრებზე.

სასოფლო სამეურნეო მიწის ფართობი საკუთრებაში მიმღებთა შრილობა

საყურადღებო და კვლევის მიზნებისთვის არანალებს საინტერესოა თუ ვინ მიიღო სასოფლო-სამეურნეო მიწის ფართობი?

2003 წლისათვის სასოფლო-სამეურნეო სავარგული

გაიცა 1110,8 ათას კომლზე. აქედან, ყოფილი კოლმეურნეობების წევრთა და საბჭოთა მეურნეობების მუშა-მოსამსახურეებზე - 632,3 ათასი ჰა (82,8%), განათლების, კულტურის, ჯანმრთელობის სფეროს მუშაკებზე - 42,2 ათასი ჰა (5,5%). მრეწველობის, ტრანსპორტის და სხვა სფეროს მუშაკებზე 88,5 ათასი ჰა (11,5%). მიწის იჯარით ამღებ ფიზიკური პირებიდან ყოფილ კოლმეურნეს და სახელმწიფო მეურნეობის მუშა-მოსამსახურეებს გადაეცათ 470,9 ათასი ჰა მიწის ფართობი (სავარგული) ანუ იჯარით გაცემული ფართობის (905,1 ათასი ჰა) 52%. განათლების, კულტურის, ჯანმრთელობის სფეროს მუშაკებს - 2,2 ათასი ჰა, იურიდიულ პირებს - 432 ათასი ჰა (47,7%).

ზემოთ აღნიშნული მონაცემები ადასტურებენ იმას, რომ მიუხედავად პრივატიზაციისას დაშვებული უხეში შეცდომებისა, ფაქტობრივად, ჩამოყალიბდა მიწის რესურსების გამოყენებაში კერძო საკუთრების დომინირებადი მდგომარეობა, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების წინაპირობები. რეალურად დადგა ახალ პირობებში მიწის რესურსების სახელმწიფოებრივი მართვის ამოცანა.

სახელმწიფო მიწის ფონდი (2018 წლის მდგომარეობით)

2018 წლის მდგომარეობით საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწების საერთო ფართობის შესახებ ოპერატიული ინფორმაციით 2018 წელს სასოფლო-სამეურნეო მიწების საერთო ფართობი შეადგენდა **2336,0 ათას ჰექტარს**. აქედან, კერძო საკუთრებაში იყო **1039,0 ათასი ჰექტარი** (45,6%), სახელმწიფო საკუთრებაში - **1296,0 ათასი ჰექტარი** (55,4%). შესაბამისად - სახნავი **580,7 ჰა** (მათ შორის, კერძო - **451,4 ათასი ჰა** ანუ 77,8%, სახელმწიფო - 22,2%); მრავალწლიანი ნარგავები - **159,6** (მათ შორის, კერძო - **144,0 ათასი ჰა** ანუ 90,3%, სახელმწიფო - 15,0 ათასი ჰა, ანუ 9,7%); სათიბი - **135,6 ათასი ჰა** (მათ შორის, კერძო - **75,7 ათასი ჰა** ანუ 55,9%, სახელმწიფო - 59,9 ათასი ჰა, ანუ 44,1%); საძოვარი - **1271,1 ათასი ჰექტარი** (მათ შორის, კერძო - **178,3 ათასი ჰა**, ანუ 14%, სახელმწიფო - 1092,8 ათასი ჰა, ანუ 86%).

აღნიშნული ოპერატიული ინფორმაცია მოიცავს საკარმიდამო ფართობების მონაცემებსაც. მაგალითად, ამავე პერიოდში მათი საერთო ფართობი შეადგენდა 190,4 ათას ჰექტარს, მათ შორის, სახნავი - 94,8 ათას ჰექტარს (49,7%), მრავალწლიანი ნარგავები - 87,6 ათას ჰექტარს (46%), სათიბი - 7,6 ათას ჰექტარს (4%), საძოვარი - 0,43 ათასი ჰა (0,2%).

სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწების ფართობის რაოდენობრივი და თვისებრივი ცვლილებების შესახებ საერთო წარმოდგენას იძლევა 1990-2018 წლებში საქართველოს სახელმწიფო მიწის ფონდის მონაცემების შედარება. ანალიზი გვიჩვენებს, რომ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ფართობი 1990-2018 წლებში შემცირდა 946,5 ათასი ჰექტრით, სარგებლობასა და კერძო საკუთრებაში გაიზარდა 5,3-ჯერ. 2018 წელს სახელმწიფო საკუთრებაში იყო

სასოფლო-სამეურნეო მიწების 55,4%. მათ შორის - სახნავის - 22,2%, მრავალწლიანი ნარგავების - 9%, სათიბის - 44,1%, საძოვრის - 86%. აღსანიშნავია, რომ ინტენსიური მიწების (სახნავი, მრავალწლიანი ნარგავები) 80,4% კერძო საკუთრებაშია.

მიწის რეფორმის გავლენა სასოფლო-სამეურნეო მიწების გამოყენებაზე

შედეგობრივი თვალსაზრისით, ყველაზე მნიშვნელოვანია მიწის განსაზღვრა, თუ როგორი გავლენა მოახდინა მიწის რეფორმამ (მიწაზე კერძო საკუთრების დომინირებადმა მდგომარეობამ) სასოფლო-სამეურნეო მიწების გამოყენებაზე. აღნიშნულზე ცხადად, გადამეტებული კომენტარის გარეშე, მეტყველებენ შესადარი ციფრები:

2018 წელს, 1990 წელთან შედარებით, მკვეთრად შემცირდა ნათესი ფართობები. იგი 1990 წელს შეადგენდა 701,9 ათას ჰექტარს, 2017 წელს - 220,3 ათასს, მათგან, შესაბამისად, ხორბლის - 91 და 44,8 ათას ჰა-ს, სიმინდის - 107 და 84 ათასს, ბოსტნეულ-ბალჩეულის - 42,2 და 17,1 ათასს, კარტოფილის - 27,8 და 19,9 ათას ჰექტარს.

განვიღო პერიოდში კატასტროფულად შემცირდა მრავალწლიანი ნარგავების ფართობიც. მაგალითად, ხეხილის 126,5 ათასი ჰა-დან (1990 წ) 74,8 ათასამდე (2018 წ), ვენახის 118,8 ათასი ჰა-დან 36 ათასამდე, ციტრუსების 20,7 ათასიდან 8,9 ათასამდე, ჩაის 67 ათასიდან 4 ათასამდე. ასეთივე მკვეთი განსხვავებით შემცირდა პირუტყვის სულადობა. 2018 წელს მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის სულადობამ შეადგინა 878,9 ათასი სული, ღორის - 163,2 ათასი, ცხვრისა და თხის - 869,5 ათასი სული. ფურის წველადობამ შეადგინა 1486 კგ.

ცხადია, აღნიშნული ნეგატიურად აისახა ქვეყნის საკუთარი რესურსებით სასურსათო უზრუნველყოფაზე. შექმნილი დეფიციტი ჩაანაცვლა იმპორტულმა საქონელმა, მაშასადამე, გაიზარდა საგადასახდელი ბალანსის დეფიციტი, ეროვნული ვალუტის კურსის რყევის საფრთხე და სხვა თანმდევი უკუჩვენებები. ციფრებში ეს უფრო მკვეთრად ჩანს:

2017 წელს სასურსათო პროდუქციის ექსპორტი შეადგენდა 246,6 მლნ დოლარს, იმპორტი - 923,4 მლნ დოლარს. საღებო - 676 მლნ დოლარს. 2017 წელს შემოტანილი ხორბალი - 98 მლნ დოლარის ღირებულებით (515 ათასი ტ), ბრინჯი - 11 მლნ, შაქარი - 67,7 მლნ, ხორცი - 95 მლნ (100 ათასი ტ), თევზი - 43 მლნ, მცენარეული ზეთი - 40 მლნ, ბოსტნეული - 38,6 მლნ, ხილი - 52,5 მლნ დოლარის ღირებულებით.

2011-2015 წლებში ექსპორტში მიწოდებულია 337,6 მლნ დოლარის ცოცხალი პირუტყვი. სასურსათო პროდუქციის ექსპორტ-იმპორტის სტრუქტურა ადასტურებს, რომ სურსათით ქვეყნის მოსახლეობის უზრუნველყოფა არსებითად დამოკიდებულია იმპორტზე. მაგალითად, ხორბალზე თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი შეადგენს - 15%-ს. 2017 წელს ქვეყანაში წარმოებული იყო 66,2 ტონა ხორცი. იმპორტმა შეადგინა 88,3 ათასი ტონა, მოხმარებამ ერთ სულ მოსახლეზე - 26,8 კგ. ბოსტნეული წარმოებულია 126 ათასი ტონა, ექსპორტში გაგზავნილია 17 ათასი, იმპორტით შემო-

ტანილია 84 ათასი ტონა.

ამ, თითქოსდა, მშრალი ინფორმაციის ზედაპირული გაცნობითაც უნდა დავინახოთ, რომ ვთქვათ, სასურსათო უსაფრთხოება დიდ რისკებთანაა დაკავშირებული. საქართველოს სასურსათო ბაზრის 70-80% იმპორტით შემოტანილი საქონლით არის გაჯერებული. უფრო ღრმა ანალიზი მეტი პრობლემის დანახვისა და მათ გადანყვეტაზე დაფიქრების საფუძველს იძლევა.

დასკვნები

ზემოაღნიშნული ციფრობრივი მასალა და დინამიკა ცხადად მეტყველებს იმაზე, რომ მიწის რესურსების (ფონდის) რაციონალურად გამოყენების ამოცანას საქართველოში სტრატეგიული პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობა აქვს.

მიწის რესურსების (ფონდის) მართვის არსებული სისტემის შესწავლამ გვიჩვენა, რომ მიწას - ბუნებრივ (უნივერსალურ) რესურსს და წარმოების ფაქტორს უკანასკნელ წლებში საზოგადოებისა და სახელმწიფოს მხრივაც საკმარისი ყურადღება არ ექცევა. მიწის ფართობების მნიშვნელოვანი ნაწილი დაუმუშავებელია, ამასთან, ნიადაგის დაცვისა და ნაყოფიერების ამაღლების საჭირო (კომპლექსური) ღონისძიებანი არ ხორციელდება; მიწის (ნიადაგის) დაცვის მონიტორინგს სისტემური ხასიათი არა აქვს; მიწის ფართობების აღრიცხვა მოუწესრიგებელია; მიწათმონყობა ფაქტობრივად მოშლილია; ქვეყანაში არ ფუნქციონირებს მიწის მართვის ერთიანი სამსახური; სამინისტროებს შორის ფუნქციები რაციონალურად არ არის გადანაწილებული; არ დგება მიწის ბალანსი; არ არსებობს ობიექტური ინფორმაცია მიწის (ნიადაგის) დეგრადაციის შესახებ (გაუდაბნობა, ეროზია, დამარილიანება, გაჭუჭყიანება, მეორადი დაჭაობება და სხვ.); არ წარმოებს მიწის (ნიადაგის) დეგრადაციის მიზეზების შესწავლა (დადგენა), მათი სისტემური კვლევა.

ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოება დიდ რისკებთან არის დაკავშირებული. 10 საბაზო პროდუქტიდან მოთხოვნილება საკუთარი წარმოებით მხოლოდ კარტოფილზე კმაყოფილდება.

მიწა, როგორც სახელმწიფო საზღვრის ტერიტორია, განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს (საზღვრის სიგრძე 2148 კმ. აქედან, სახმელეთოა 1839 კმ, მათ შორის, თურქეთთან- 275 კმ, სომხეთთან -224 კმ, აზერბაიჯანთან - 446, რუსეთთან - 894 კმ. საზღვრების პრობლემა (გარდა თურქეთისა) გადანყვეტილი არ არის.

ამრიგად, მიწის, როგორც ბუნებრივი რესურსის, წარმოების ფაქტორის, საარსებო სივრცის, უძრავი ქონების ირგვლივ ბევრი პრობლემა რთულ კვანძებად ჩამოყალიბდა. მათი გადანყვეტა სისტემურ მიდგომას მოითხოვს და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების მიხედვით უნდა გადანყვეტდეს.

მიწის რესურსების (ფონდის) ეფექტიანად გამოყენების მრავალმხრივი პროცესი პროგრამულ მართვას (რეგულირებას) საჭიროებს. ე.ი. მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა - როგორც რეგულირების მთავარი ინსტრუმენტი, ეფექტიანად უნდა გამოიყენებოდეს.

მინის რესურსების რაციონალურად გამოყენებისათვის აუცილებელია მეცნიერული და სახელმწიფოებრივი პოზიციების (მიდგომების) დაახლოება ერთიან კონცეპტუალურ-მეთოდოლოგიურ ბაზაზე. ეს პრინციპული საკითხია, რომლის დადებითად გადაწყვეტაზე მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიანად ამოქმედების სტრატეგიის განსაზღვრა და განხორციელება.

ქვეყანაში უნდა დაჩქარდეს მინის კოდექსისა და მინის კადასტრის მიღება. ამის გარეშე წარმოდგენილია მინის ფართობის ეკონომიკური შეფასება. ამ უკანასკნელზე არსებითად არის დამოკიდებული მინის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირება. რთული ამოცანების გადასაწყვეტად საჭიროა სახელმწიფოს მათხრობითი როლის სწორად განსაზღვრა. მითები იმის შესახებ, თითქოს ბაზარი თავისთავად მოაგვარებს ამ საკითხებს, დაიმსხვრა. ეკონომიკაში საბაზრო მექანიზმების ეფექტიან დამკვიდრებას სახელმწიფოს მხარდაჭერა საჭიროდება.

მინის ეფექტიანობის ამაღლება ზოგადსაკაცობრიოსთან ერთად ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პრობლემაცაა. მასზე არსებითად დამოკიდებული არა მხოლოდ მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოება, არამედ ეროვნული ეკონომიკის ახალი დარგობრივი სტრუქტურის ფორმირებაც.

სახელმწიფომ, საზოგადოებამ უნდა გააცნობიერონ, რომ მინის რესურსების რაციონალური მართვასა და მის დაცვას ეფუძნება ქვეყნის სუვერენიტეტის განმტკიცება, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მაღალი ტემპები, არსებული ეკოლოგიური სისტემების შენარჩუნება, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, რაც საბოლოოდ ხელს შეუწყობს მთელი საზოგადოების მუდმივად მზარდი მატერიალური და კულტურულ მოთხოვნილებათა მაქსიმალურად დაკმაყოფილების პირობების შექმნას. ამ მიზნით, აუცილებელია ხელი-სუფლებას გააჩნდეს მინის რესურსების რაციონალურად გამოყენებისა და დაცვის ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკა. მას საფუძვლად უნდა დაედოს ქვეყნის მინის რესურსების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გამოყენების (როგორც ბუნებრივი რესურსის, წარმოების ფაქტორის, გეოპოლიტიკური, გეოეკონომი-

კური ადგილის, სივრცობრივი ბაზისის, უძრავი ქონების ობიექტის) თანამედროვე მდგომარეობის სისტემური ანალიზი და შეფასება.

მინის რესურსების მართვისა და დაცვის ორგანიზაციული სისტემის ფორმირება-ფუნქციონირებისათვის მიზანშეწონილია შეიქმნას შესაბამისი სახელმწიფო, არასამთავრობო, სამეცნიერო სტრუქტურებისა და აკადემიური სისტემის წარმომადგენლებისგან მუდმივ-მოქმედი სამთავრობო კომისია პრემიერ მინისტრის ხელმძღვანელობით. კომისიის ამოცანად განისაზღვროს აგრარული სფეროს განვითარების ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავების და განხორციელების კოორდინაცია. კომისიამ უნდა უზრუნველყოს მინის კოდექსისა და მინის კადასტრის შედგენა, საერთოდ, საადგილმამულო ურთიერთობების საკანონმდებლო ბაზის თანმიმდევრული სრულყოფა, აგრარული რეფორმების მიმდინარეობის მონიტორინგი, მინის რესურსების გამოყენების სფეროში მოქმედი საერთაშორისო სტრუქტურებთან თანამშრომლობა, ხელი შეუწყოს მსოფლიო ბაზარზე ქვეყნის აგრარული პროდუქციის დამკვიდრებას.

სასოფლო-სამეურნეო მინის შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად შექმნილი მინის მართვის სპეციალური სამსახურის სტრუქტურაში გასათვალისწინებელია, რომ მასში ფუნქციონირებდეს საპროექტო ორგანიზაციებიც. ამასთან, უნდა დაზუსტდეს მინის მართვაში სხვა სამინისტროებისა და უწყებების კომპეტენციები, რეგულირებასთან დაკავშირებული მათი ექსკლუზიური ფუნქციები. მიზანშეწონილია, მინის რეგისტრაციის ფუნქცია მომავალში დარჩეს იუსტიციის სამინისტროს, მინის პრივატიზაციის ფუნქცია – ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს, მინის შეფასებისა და დაბეგერის ფუნქცია – ფინანსთა სამინისტროს. ასევე უნდა დაზუსტდეს სხვა უწყებების ფუნქციებიც.

მინის მართვის ერთიანმა სამსახურმა მინის რესურსების გამოყენებაში უნდა დაიცვას სახელმწიფო და საბაზრო მექანიზმების შეხამების პრინციპი. ქვეყნის მინის ფონდის (მიუხედავად მისი საკუთრებისა), მართვაში უპირატესობა უნდა მიენიჭოს სახელმწიფოს, მსხვილი და წვრილი მეურნეობების ინტეგრაციას, ახალი ტექ-

ნოლოგიებისა და წარმოების (შრომის) თანამედროვე ფორმების გამოყენებას, მიწების კონსოლიდაციას. მიწის მართვის ერთიან სამსახურს ქვეყნის ტერიტორიაზე უნდა ჰქონდეს მართვის რეგიონული სტრუქტურები და მათი უფლება-მოვალეობები განისაზღვროს ორგანიზაციულ-სამართლებრივ საფუძველზე.

იმის გათვალისწინებით, რომ სამსახურს დაეკისრა მიწის მიზნობრივი დანიშნულებით გამოყენების, სახელმწიფო მონიტორინგის, კონტროლისა და მიწის კატეგორიების შეცვლაზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების ფუნქცია, იგი ყოველწლიურად მიწის ბალანსთან ერთად უნდა ადგენდეს ანგარიშს დასკვნებისა და რეკომენდაციების თანდართვით.

მიწის რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და დაცვის უზრუნველყოფისთვის აუცილებელია ეკონომიკური მექანიზმის სრულყოფა. კერძოდ, მიწის ეკონომიკური შეფასება, მიწის დეგრადაციის საწინააღმდეგო ღონისძიებების განხორციელება, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოებაზე გადასვლის, საერთოდ, მიწის ეფექტიანობის ამაღლების სტიმულირება, დაზღვევის სისტემის სრულყოფა, ცალკეული, ე.წ. „წერტილოვანი მიდგომებით“ შექმნილი პროგრამების ინტეგრაცია, საიჯარო ურთიერთობების რეგულირება, მიწის ნაკვეთებით სპეკულაციის აღკვეთა, დაბეგვრის პრინციპების, მიწის ბაზრის სრულყოფა და სხვ.

ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ამჟამინდელი დონის (სუსტი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, მოქველებული ტექნოლოგიები, კვალიფიციური კადრების დეფიციტი და ა.შ.) გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, სპეციალიზებული საადგილმამულო ბანკის შექმნა. ეს მისია, შესაძლოა, დაეკისროს სათანადო ფუნქციებით აღჭურვილ სახელმწიფო-კომერციულ ბანკს. იგულისხმება, რომ იგი უნდა იყოს მრავალფუნქციური, რომელიც ხელს შეუწყობს მიწების რაციონალური გამოყენების ხელსაყრელი პირობების შექმნას. ამასთან, უნდა დადგინდეს გირაოდ ჩადებული მიწის ნაკვეთის გამოყენების წესიც. ბანკის მიერ გირაოდ აღებული მიწის ფართობის შეძენის (დაბრუნების) უფლება, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ჰქონდეს მის ადრინდელ მფლობელს. სხვა შემთხვევაში, მიწის ფართობი მიზანშეწონილია,

სახელმწიფომ შეიძინოს. ასეთი წესი, საბოლოოდ, ხელს შეუწყობს მიწების კონსოლიდაციას (რაც ყველაზე აქტუალურია და ძნელად განსახორციელებელი ამოცანაა მიწის რესურსების გამოყენების ორგანიზაციაში).

სახელმწიფო ბალანსზე უნდა იყოს მიწის სახელმწიფო მარაგები, რომელთა რაციონალურად გამოყენების პირობები უნდა დამტკიცდეს მთავრობის მიერ.

მიწის ფართობების დეგრადაციის შეჩერების, შემდეგ კი მისი აღმოფხვრის მიზნით, მიზანშეწონილია, შედგეს მიწის დეგრადაციის (ეროზიის, დაჭაობების, გაუდაბნოების, დაბინძურების და ა.შ.) საწინააღმდეგო ღონისძიებათა (ორგანიზაციულ-სამეურნეო, აგროტექნიკური, სატყეო, მელიორაციული, ჰიდროტექნიკური და ა.შ.) გენერალური სქემა 2030 წლამდე პერიოდისათვის. სქემის შედგენის ორგანიზაცია უნდა დაევალოს მიწის რესურსების მართვის ერთიან სამსახურს და ზემოთ აღნიშნულ სამთავრობო მუდმივ მოქმედ კომისიას.

ქვეყნის ეკონომიკის, სოციალური სფეროს განვითარებაში პროგნოზირების, სტრატეგიული დაგეგმვის როლის გაძლიერებისა და ბუნებრივი რესურსების (მათ შორის მიწის რესურსების) გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლების მიზნით, მიზანშეწონილია, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ორგანიზაციულ სისტემაში შეიქმნას პროგნოზირებისა და სტრატეგიული დაგეგმვის დეპარტამენტი (სააგენტო). მან ქვეყნის ბუნებრივი რესურსების (მათ შორის, მიწის რესურსების) გამოყენების ოპტიმალური მიმართულებების განსაზღვრასთან ერთად, კოორდინაცია უნდა გაუწიოს მიწის და სხვა რესურსების გამოყენებასთან დაკავშირებული სახელმწიფო, სამეცნიერო და არასამთავრობო სტრუქტურების საქმიანობას, განსაზღვროს განვითარების ინდიკატორები დარგებისა და ქვეყნის რეგიონების ბუნებრივ და საწარმოო თავისებურებების გათვალისწინებით, შეიმუშაოს პროგნოზები, როგორც მოკლე ვადიან, ასევე, საშუალო და გრძელვადიანი პერიოდებისათვის.

ქვეყნის ეკონომიკისა და სოციალური სფეროს (სოფლის მეურნეობისა და მასთან დაკავშირებული დარგების) კვალიფიციური კადრებით უზრუნველყოფის მიზნით, შეიქმნას სამთავრობო (მუდმივმოქმედი) კომისია (კომიტეტი, საბჭო ან სხვ.), რომელიც განათლებისა და

მეცნიერების სამინისტროს, მეცნიერებათა ეროვნულ და სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიების, დარგობრივი სამინისტროების, არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით მოამზადებს ეროვნული ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის შესაბამისად ინოვაციურ განათლებაზე გადასვლის გრძელვადიან (10-15 წელი) პროგრამას. მასში უნდა განისაზღვროს კადრების მომზადების, გადამზადების, კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნები, ამოცანები, მათი გადამწყვეტის ეტაპები, ორგანიზაციული და ეკონომიკური მექანიზმები.

მიწის რაციონალურად, მიზნობრივად გამოყენებისთვის, აუცილებელია, ნიადაგების მრავალფეროვნების გათვალისწინება, ზონებისა და მიკროზონების გამოყოფა და ლოკალური უნიკალური ფართობების შესწავლა.

იმის გათვალისწინებით, რომ მიწის სავარგულების მეცნიერული კვლევა დიდი ხნის მანძილზე შეჩერებული იყო (ახლაც ცალკეული სტრუქტურების სპონტანურ თემად მოაზრება და ინერციით, თანაც ცალმხრივად მიმდინარეობს), აუცილებელია, ნიადაგმცოდნეობის ძლიერი სამეცნიერო ცენტრის ფორმირება (ან არსებული სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო ცენტრის შესაბამისი განყოფილების გაძლიერება-განმტკიცება), რომელიც უზრუნველყოფს მეცნიერულ მომსახურებას ისეთი მიმართულებით, როგორცაა მიწების სრულყოფილი კლასიფიკაცია, მიწების ბონიტირება, ეკონომიკური შეფასება, კატეგორიების განსაზღვრა და სხვ.

აგრარულ სფეროში საგრანტო თემატიკის განსაზღვრის ფუნქცია უნდა დაეკისროს საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიას, რომელიც ქვეყნის სოფლის მეურნეობის და მასთან დაკავშირებული დარგების განვითარების სახელმწიფოს მიერ შემუშავებული სტრატეგიის შესაბამისად, სამეცნიერო, არასამთავრობო და უმაღლესი სკოლის შესაბამისი სტრუქტურების მონაწილეობით, დაამუშავებს საკვლევ თემატიკას და წარუდგენს მუდმივმოქმედ სამთავრობო კომისიას, რომლის მოწონების (დამტკიცების) შემ-

თხვევაში შოთა რუსთაველის ფონდი გამოაცხადებს კონკურსს. გრანტების განსაზღვრის ასეთი წესი ხელს შეუწყობს სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის მიზნობრივად წარმართვას განვითარების კონკრეტულ ეტაპზე ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანი პრობლემების გადასაწყვეტად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. N.A.Chitanava, T.F.Urushadze, E.M.Bakradze „Land Reform in the Post-Soviet Space (on the Example of Georgia)“. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019;
2. ნ.ჭითანავა „საქართველოს ეკონომიკის გამომწვევები და სტრატეგია“ - მონოგრაფია, თბილისი, 2018 წ.;
3. ნ.ჭითანავა „საქართველოს სოფლის მეურნეობა: ტრანსფორმაცია, პრობლემები, გამომწვევები“ - მონოგრაფია, თბილისი, 2015 წ.;
4. N.A.Chitanava “The Problems of Land Use in Georgia”, Annals of Agrarian science. Vol.13, N3., 2015;
5. „საქართველოს ბუნებრივი რესურსები“ - საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი, თბილისი, 2015 წ.;
6. Э.К.Накаидзе «Земельные ресурсы Грузии и проблемы их рационального использования» - «Мецниереба», Тбилиси, 1997 год;
7. ა.სიჭინავა, პ. კოლუაშვილი, ა. მესხიშვილი „უძრავი ქონების ეკონომიკა“ - სახელმძღვანელო, თბილისი, 2013 წ.;
8. ნ. ტურაბელიძე „მიწის რესურსების მართვა“, ლექციების კურსი, თბილისი, 2011 წ.;
9. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - საქართველო 2020 (პროექტი), საქართველოს მთავრობა, 2013 წ.;
10. საქართველოს სოფლის განვითარების სტრატეგია - 2017-2020 წწ.;
11. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, პუბლიკაციები.